

GLOBALLASHUVDA IJTIMOIIY JARAYONLARNING NAMOYON BO'LISH SHAKLLARI

Mansurov Abdulla Sayfullayevich

Namangan davlat texnika universiteti

Ijtimoiy fanlar kafedrası katta o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada globallashuv jarayonining zamonaviy ijtimoiy hayotga ta'siri hamda uning jamiyat taraqqiyotidagi namoyon bo'lish shakllari tahlil qilinadi. Globallashuv sharoitida madaniy, iqtisodiy, siyosiy va axborot almashinuvi kuchayib, jamiyatda integratsiya jarayonlari jadallashmoqda. Shu bilan birga, milliy o'zlikni saqlash, madaniy qadriyatlarni himoya qilish, ijtimoiy tengsizlikning ortishi kabi masalalar ham dolzarb bo'lib bormoqda. Maqolada globallashuvning ijobiy va salbiy oqibatlari yoritilib, uning ijtimoiy jarayonlarga ko'rsatgan bevosita ta'siri ilmiy nuqtai nazardan asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: Globallashuv, ijtimoiy jarayonlar, integratsiya, madaniy almashinuv, milliy o'zlik, axborot maydoni, modernizatsiya, ommaviy madaniyat.

Kirish

XXI asr insoniyat taraqqiyotining yangi bosqichi – globallashuv jarayonlari bilan tavsiflanadi. Globallashuv – bu dunyo mamlakatlarining iqtisodiy, siyosiy, madaniy, ilmiy va axboriy sohalarda o'zaro bog'liqligi va bir-biriga ta'sirining kuchayish jarayonidir. Bu jarayon natijasida dunyo tobora kichrayib borayotgandek tuyuladi: axborot almashinuvi tezlashdi, transport vositalarining rivojlanishi masofalarni qisqartirdi, internetning ommalashuvi esa insonlar ongiga, dunyoqarashi va ijtimoiy xulq-atvoriga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda.

Globallashuv, bir tomondan, insoniyat uchun keng imkoniyatlar yaratadi. Yangi texnologiyalar, ilm-fan yutuqlari, xalqaro iqtisodiy hamkorlik va madaniy almashinuv jarayonlari jamiyat rivojiga kuchli turtki beradi. Xususan, davlatlar o'rtasida hamkorlik kuchayadi, jahon bozoriga chiqish imkoniyatlari ortadi, yosh avlodning dunyoqarashi kengayadi. Ochiqlik siyosati va integratsiya jarayonlari ko'plab sohalarda modernizatsiyani jadallashtiradi.

Biroq globallashuvning ta'siri faqat ijobiy yo'nalishda kechmaydi. Madaniy maydonda ommaviy madaniyatning keskin kirib kelishi milliy an'ana va qadriyatlarning yo'qolish xavfini yuzaga keltiradi. Axborot oqimlarining cheksizligi esa inson ongida ma'naviy bo'shliq, shaxsiy identitetning zaiflashuvi kabi jarayonlarni kuchaytirishi mumkin. Shuningdek, globallashuv ijtimoiy tengsizlikni oshirishi, jamiyatda tabaqalanish jarayonini kuchaytirishi ham ehtimoldan holi emas.

Shu nuqtai nazardan, globallashuv sharoitida ijtimoiy jarayonlarning qanday shakllarda namoyon bo'lishini o'rganish bugungi kunda dolzarb ilmiy-amaliy ahamiyatga ega. Chunki har bir mustaqil davlat, jumladan O'zbekiston ham, globallashuv imkoniyatlaridan samarali foydalanish bilan birga, o'z milliy manfaatlarini himoya qilish, madaniy o'zligini saqlab qolish va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash vazifasini bajarishi zarur. Shuning uchun globallashuvning ijtimoiy hayotga ta'sirini chuqur tahlil qilish, uning salbiy oqibatlarini bartaraf etish va ijobiy imkoniyatlarini rivoj strategiyasiga tatbiq etish bugungi kunning talabidir.

Asosiy qism

Globallashuv jarayonida ijtimoiy hayotning barcha sohalarida sezilarli o'zgarishlar ro'y bermoqda. Avvalo, jamiyatning ijtimoiy tuzilmasi, qadriyatlar tizimi, madaniy hayot, siyosiy faoliyat va axborot almashinuvi jarayonlari yangi mazmun kasb etmoqda. Globallashuv sharoitida insonlar o'rtasidagi aloqa va muloqot shakllari tubdan o'zgardi, millatlar va madaniyatlar bir-biriga yaqinlashdi, dunyoqarashlar kengaydi. Biroq bu jarayonning ijtimoiy tus olishi bilan bir qatorda, jamiyatda ma'naviy, iqtisodiy va madaniy ziddiyatlar ham kuchayishi mumkin.

Ijtimoiy jarayonlarning globallashuvda namoyon bo'lishining eng muhim shakllaridan biri bu **madaniy integratsiya** hisoblanadi. Bugungi kunda ommaviy madaniyat turli axborot vositalari, ijtimoiy tarmoqlar, kino va musiqa sanoati orqali dunyoning barcha nuqtalariga tez tarqalmoqda. Yoshlar orasida chet tillarini o'rganish, xorijiy madaniyat elementlariga qiziqish kuchaymoqda. Bu, bir tomondan, ochiq dunyoqarashni shakllantiradi, insonning kommunikativ salohiyatini oshiradi. Biroq, ikkinchi tomondan, milliy an'ana va qadriyatlarga befarqlik, chetga taqlid qilish, ma'naviy bo'shliq yuzaga kelishi ehtimoli ham ortadi. Shu bois madaniy globallashuvni boshqarish, milliy ma'naviyatni mustahkamlash, yoshlarni vatanga sadoqat ruhida tarbiyalash muhim ahamiyat kasb etadi.

Globallashuvning ijtimoiy jarayonlaridagi navbatdagi namoyon bo'lishi bu **axborot texnologiyalarining keskin rivoj**idir. Internet, sun'iy intellekt, raqamli kommunikatsiya vositalari jamiyat a'zolari o'rtasidagi axborot almashinuvi tezligini cheksiz darajada oshirdi. Jamiyatda "raqamli madaniyat" shakllandi. Har qanday yangilik, ma'lumot, g'oya yoki mafkura bir necha soniya ichida dunyo bo'ylab tarqalishi mumkin. Bu esa ijtimoiy ongga bevosita ta'sir etadi. Bir tomondan, insonlarning bilim olish, o'zini rivojlantirish, ilmiy yangiliklardan xabardor bo'lish imkoniyatlari kengaydi, boshqa tomondan esa yolg'on axborot, manipulyativ targ'ibotlar, g'oyaviy bosimlar kuchaydi. Shu bois axborot xavfsizligini ta'minlash har bir davlatning ustuvor vazifasiga aylandi.

Shuningdek, globallashuv jarayonida **iqtisodiy tengsizlikning kuchayishi** ham ijtimoiy jarayonlarning muhim ko'rinishlaridan biri hisoblanadi. Dunyoning ba'zi mamlakatlari tez sur'atlarda rivojlanayotgan bo'lsa, boshqalarida iqtisodiy o'sish

sur'atlari past qolmoqda. Buning natijasida ijtimoiy tabaqalanish kuchayadi, aholining ayrim qatlamlari resurslardan foydalanishda cheklangan holga keladi. Jamiyatda adolat talablari, teng imkoniyatlar muammosi, ijtimoiy himoya tizimini kuchaytirish zaruriyati paydo bo'ladi.

Globallashuv, ayniqsa, **mehnat migratsiyasi** jarayonini kuchaytirdi. Odamlar ish, ta'lim va yaxshi hayot sharoiti izlab boshqa mamlakatlarga ko'chmoqda. Bu jarayon migrantlarning oilaviy, ma'naviy va psixologik holatiga ta'sir etadi, qabul qiluvchi jamiyatda esa madaniy moslashuv va integratsiya muammolari yuzaga keladi. Bu holat davlatlar oldiga yangi ijtimoiy siyosiy vazifalar qo'yimoqda.

Bundan tashqari, globallashuv **jamiyatning siyosiy tizimiga** ham ta'sir ko'rsatmoqda. Inson huquqlari, demokratiya, gender tenglik, fuqarolik faoliyati kabi tushunchalar global miqyosda keng targ'ib qilinmoqda. Davlatlar o'rtasida siyosiy hamkorlik kuchaymoqda, xalqaro tashkilotlar roli oshmoqda.

Umuman olganda, globallashuv sharoitida ijtimoiy jarayonlar ko'p qirrali, murakkab va qarama-qarshi xususiyatga ega. Globallashuv jamiyat hayotini modernizatsiyalash, yangilash va rivojlantirish uchun keng imkoniyatlar yaratadi, biroq shu bilan birga, ijtimoiy muvozanat va barqarorlikni ta'minlash uchun ehtiyotkorlik, ilmiy yondashuv va milliy manfaatlarni himoya qilishni ham talab qiladi.

Xulosa

Globallashuv jarayoni zamonaviy jamiyatning rivojlanishida muhim omil sifatida namoyon bo'lib, ijtimoiy hayotning barcha jabhalariga chuqur ta'sir ko'rsatmoqda. U insoniyatni yaqinlashtiradi, mamlakatlar o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytiradi, ilm-fan va texnologiyalarning taraqqiyotini tezlashtiradi. Biroq globallashuv jarayoni bir tomonlama, faqat ijobiy oqibatlarga ega bo'lgan holat emas. Aksincha, u murakkab, ko'p qirrali va qarama-qarshi ijtimoiy jarayonlarni yuzaga keltiradi. Madaniy integratsiya jarayonida milliy qadriyatlar ommaviy madaniyat bosimi ostida zaiflashishi, ijtimoiy tafovutning chuqurlashuvi, yoshlarning identitet inqirozi kabi dolzarb masalalar shakllanmoqda. Axborot texnologiyalarining rivojlanishi esa, bir tomondan, erkin bilim almashinuvi va kommunikatsiya imkoniyatlarini kengaytirsa, ikkinchi tomondan, yolg'on ma'lumotlar oqimi va ma'naviy-mafkuraviy ta'sirlar xavfini kuchaytirmoqda.

Shuning uchun globallashuv sharoitida ijtimoiy jarayonlarni boshqarish, ular ustidan ilmiy va ma'naviy nazoratni kuchaytirish, milliy o'zlikni asrash, yoshlarni sog'lom ijtimoiy fikr asosida tarbiyalash, ma'naviy merosni zamonaviy hayot bilan uyg'unlashtirish muhim strategik vazifalardandir. Har bir davlat o'z taraqqiyot modelini ishlab chiqishda globallashuvning imkoniyatlaridan oqilona foydalanishi, lekin shu bilan birga, milliy manfaatlar, madaniy qadriyatlar va ijtimoiy barqarorlikni himoya qilishni ham unutmasligi zarur.

Umuman olganda, globallashuv jarayonida ijtimoiy jarayonlarning to'g'ri boshqarilishi jamiyatning barqaror rivojlanishi, milliy yuksalish va inson kapitalining rivoji uchun muhim asos bo'lib xizmat qiladi. Mazkur jarayonni anglash va unga ilmiy yondashuv bilan qarash jamiyatning hozirgi va kelajak taraqqiyotida hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I.A. *Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch*. — Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
2. Mirziyoyev Sh.M. *Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz*. — Toshkent: O'zbekiston, 2017.
3. To'xtayev S., Jo'rayev R. *Globallashuv va ijtimoiy taraqqiyot*. — Toshkent: Universitet, 2020.
4. G'ulomov S.S., Aminov A.A. *Global iqtisodiyot asoslari*. — Toshkent: Iqtisodiyot, 2019.
5. Abdug'aniyev A. *Madaniy globallashuv va milliy o'zlik masalalari*. — Toshkent: Ma'naviyat, 2021.
6. Ulmasov A., Nurmatov O. *Zamonaviy ijtimoiy jarayonlar sotsiologiyasi*. — Toshkent: Fan, 2018.
7. Robertson R. *Globalization: Social Theory and Global Culture*. — London: SAGE, 1992.
8. Giddens A. *The Consequences of Modernity*. — Stanford University Press, 1990.
9. Held D., McGrew A. *Globalization Theory: Approaches and Controversies*. — Cambridge: Polity Press, 2007.
10. Castells M. *The Rise of the Network Society*. — Wiley-Blackwell, 2010.
11. Steger M. *Globalization: A Very Short Introduction*. — Oxford University Press, 2013.
12. UNESCO. *Cultural Diversity and Globalization Reports*. — Paris, 2021.